

A FORMÁLIS ÉS INFORMÁLIS ÖNKÉNTESEK JELLEMZŐI A HATÁRON TÚLI MAGYAR FIATALOK KÖRÉBEN, 2020-BAN

BARTAL ANNA MÁRIA¹ – FÉNYES HAJNALKA²

DOI: <https://doi.org/10.53585/OnkSzem.2023.2.33-60>

Absztrakt

Tanulmányunk az első olyan elemzés, amely a felvidéki, erdélyi, vajdasági és kárpátaljai 15-29 éves magyar fiatalok reprezentatív mintáján a formális és az informális önkéntesek jellemzőinek leírására, valamint az azt befolyásoló tényezők feltárására vállalkozik. A régiónkénti részletes elemzések három kérdés megválaszolását szolgálták. Egyrészt, a határon túli önkéntes fiatalok körében a formális és informális önkéntesek megoszlása mennyiben követi az az adott országokbeli trendeket. Másrészt, a szakirodalmi elemzések alapján igazolható-e, hogy a határon túli formális önkéntes fiatalok körében is nagyobb gyakorisággal található a magasabb társadalmi és gazdasági státuszú, illetve a vallásos emberek. A formális és informális aktív önkéntes fiatalokat a közösségi erőforrás hordozóinak és a közösségszervezés erőinek tekintve, harmadik kutatási kérdésünk az volt, hogy a korcsoportok közül kik jelentik a formális önkéntesek bázisát. Elemzésünket a Magyar Ifjúság Kutatás 2020 külhoni adatfelfelvételében az aktív önkéntességre és civil szervezeti kötődésre vonatkozó kérdések mentén végeztük el, kétváltozós elemzés és logisztikus regressziós modellek alkalmazásával. Eredményeink szerint a formális és informális önkéntesek megoszlásában az adott országai trendek szerinti megoszlás csak a felvidéki fiatalok körében jellemző. A többi régióban a magyar fiatalok között jóval magasabb volt a formális önkéntesek aránya, ami az önkéntes fiatalok erős szervezeti elköteleződésére utal, illetve, hogy ezek a fiatalok a határon túli ifjúsági szervezetek számára jelentős erőforrást jelenthetnek. A szakirodalomban leírtakkal összhangban adataink – a határon túli fiatalok esetében is – azt igazolták, hogy a formális önkéntesek inkább a magasabb társadalmi és gazdasági státuszúak közül kerültek ki, de ebben a vizsgált régiók között mutatkoztak kisebb különbségek. A vallásosság a kárpátaljai fiatalok formális önkéntességének esélyét növelte leginkább. Általánosságban elmondható, hogy a formális önkéntesek életkori bázisát a 19-24 éves, felsőfokú tanulmányaikat végző, főként városokban lakó fiatalok jelentik, míg az informális önkéntesek között főként a 25-29 éves fiatalokat találtuk meg. E tekintetben az erdélyi önkéntes fiatalok almintája mutatott nagyobb eltérést. A szakirodalmi leírásokkal egyetértve úgy látjuk, hogy a formális és informális önkéntesség kiegészíti egymást és az informális önkéntesek a határon túli ifjúsági szervezetek számára jó önkéntesmenedzsmenti munkával elérhető és kiaknázzható erőforrásokat jelentenek.

¹ Bartal Anna Mária (PhD), szociálpolitikus-szociológus, az Önkéntes Szemle főszerkesztője

² Fényes Hajnalika (PhD), közgazdász-szociológus, habilitált egyetemi docens, Debreceni Egyetem Szociológiai és Szociálpolitikai Tanszék

Kulcsszavak: aktív önkéntesek, formális és informális önkéntesek, határon túli fiatalok, Felvidék, Erdély, Vajdaság, Kárpátalja

Characteristics of formal and informal volunteering among young ethnic Hungarians aged 15-29 living in the region beyond the border in 2020

Anna Mária Bartal – Hajnalka Fényes

Abstract

Our study is the first analysis that attempts to describe the characteristics of formal and informal volunteers and the factors influencing them on a representative sample of ethnic Hungarian youth aged 15-29 years living in the historic region of Upper Hungary (in Slovakia), Transylvania (in Romania), Vojvodina (in Serbia), Transcarpathia (in Ukraine). The detailed analyses by regions were conducted to answer three main questions. First, to what extent does the distribution of formal and informal volunteers among young volunteers living in the region beyond the border follow the trends recognised in their own country. Second, based on the assumptions of the academic literature analysis whether can it be confirmed that there is a higher frequency of people of higher socio-economic status and with religious beliefs among young formal volunteers living in region beyond the border. Considering formal and informal active young volunteers as bearers of community resources and forces for community organisation, our third research question was to identify which age groups constitute the base of formal volunteers.

Our analysis was conducted in the framework of Hungarian Youth Survey 2020 data collection abroad and along the lines of its questions on active volunteering and civic organisational attachment, by using bivariate analysis and logistic regression models.

The research results indicated that the distribution trends of formal and informal volunteers observed in their own country was only characteristic for young ethnic Hungarian in the historic region of Upper Hungary (in Slovakia). In other regions, the proportion of formal volunteers was much higher among ethnic Hungarian youth, indicating a strong organisational commitment of young volunteers and their potential to be a significant resource for youth organisations. In line with the academic literature, our data also showed that formal volunteers tended to be recruited from higher socio-economic status groups, albeit with smaller differences between the regions studied. Religiousness was the most likely to increase the chances of young people from Transcarpathia (in Ukraine) volunteering formally. In general, the age base of formal volunteers is made up of young people aged 19-24 years old, mainly living in cities, who have completed tertiary education, while the informal volunteers are mainly young people aged 25-29. In this respect, the young volunteers from Transylvania (in Romania) showed a greater variation.

In line with the academic literature, we have found that in beyond border regions formal and informal volunteering of young ethnic Hungarians complement each other and that informal volunteers are to be seen as a potential that can be accessed and utilised by youth organisations via good volunteer management.

Keywords: active volunteers, formal and informal volunteers, young ethnic Hungarians, historic region of Upper Hungary (in Slovakia), Transylvania (in Romania), Vojvodina (in Serbia), Transcarpathia (in Ukraine)

BEVEZETÉS

Az önkéntességgel foglalkozó kutatások egyik fő iránya a formális (szervezethez kötődő) és az informális (szervezethez nem kötődő) önkéntesek jellemzőinek vizsgálata. A nemzetközi szakirodalomban a kétezres évektől élénk vita alakult ki arról, hogy az önkéntesség csak a formalizált szervezeti keretek között zajló tevékenységeket jelenti-e (Wilson 2000; Musick – Wilson 2008) vagy ez kitágítható a nem formalizált keretek között végzett önkéntes segítségnyújtás felé is (Salamon et al. 2003). A vita alapját az adta, hogy az önkéntesség modernkori formáját kifejező, szervezeti keretek között zajló önkéntesség formalizáltsága, (jogi és szervezeti) szabályozottsága, strukturáltsága miatt nyilvános, követhető és mérhető. Míg az informális önkéntesség – mint tradicionális segítségnyújtáson alapuló tevékenység – határai képlékenyek és azt csak egy nagyon szűk mezsgye választja el a kölcsönös segítségnyújtástól, illetve az önkéntes politikát befolyásoló szereplők számára „láthatatlan”, hiszen csak célzott kutatások során válik mérhetővé (lásd Bartal 2019).

Ugyanakkor abban teljes volt az egyetértés, hogy akár a formális, akár az informális önkéntességet (együtt vagy külön-külön) nézzük, a más személyek, csoportok, a társadalom számára előállított közjavak révén egyrészt fontos közösségi/társadalmi erőforrást, másrészt közösségszervező erőt jelentenek, harmadrészt pedig a közösséghez tartozás és a csoportidentitás olyan alapvető kifejeződései, amelyek hozzájárulnak az egyének közösségi és társadalmi integrációjához (Hustinx et al. 2010).

A formalizációs vita folyamán az elmúlt közel harminc évben erőteljes lendületet kaptak az önkéntesség és típusainak differenciálására, mérésére irányuló vizsgálatok³ (Salamon –Anhieier 1995; Salamon et al. 1999; 2003; Salamon 2011). Az eltérő önkéntes-definíciós bázis⁴ ellenére, mind a nemzetközi (Salamon et al. 1999; 2003; Eurostat 2015) mind

³ Lásd továbbá a World Values Study (Inglehart 2006), az European Value Survey (Bartal 2010; Bartal 2019) különböző hullámainak, továbbá az Eurobarometer (Bocsi et al. 2020) illetve Eurostat egyes, önkéntességre is vonatkozó felméréseinek adatelemzéseit.

⁴ Az egyes kutatások definíciós bázisa aszerint különbözött, hogy az önkéntesség szűkebb vagy tágabb definícióját használták-e. A szűkebb definíció kritériuma a szervezeti keretek között folytatott önkéntesség, illetve a „más személy” kritériumában kizárja a családtagok, rokonok, barátok, ismerősök felé irányuló önkéntes tevékenységet. A tágabb definíció nem támaszt szervezeti feltételeket és megengedő a „más személy” esetében a családtagok, rokonok, barátok, ismerősök számára végzett „önkéntességgel” kapcsolatban, ha azok nem egy háztartás tagjai (lásd Bartal 2020).

pedig a magyarországi (Batta 2013; Gyorgyovich 2021; Váradi 2021; Gyorgyovich 2023) felmérések azt mutatják, hogy – mind a teljes népességben, mind pedig a fiatalok körében – a magukat önkéntesnek vallók között csökken a formális, és nő a szervezett kereteken kívüli önkéntes munkát végzők aránya. Ugyanakkor a Szlovákiában (Brozmanová-Gregorová 2018), Romániában (Bădescu et. al 2019) és Szerbiában (Radovanović 2018) a 14-30 éves fiatalok körében elvégzett vizsgálatok a formális önkéntesség – a korábbiakhoz képest – nagyobb arányú jelenlétére utalnak.

A kutatások (lásd például Hustinx et al. 2010; van Tienen et al. 2011; Taniguchi 2012; Perpék 2012; Helms – McKenzie 2014; Wang et al. 2017; Einolf et al. 2017; Gyorgyovich 2021; Dean 2022) általános megállapítása, hogy a formális és informális önkéntesek nem csak számarányaikban térnek el, hanem szociodemográfiai jellemzőikben is. A formális önkéntességet vállalók között nagyobb gyakorisággal találunk magasabb iskolai végzettségű, jobb társadalmi és gazdasági státuszú (Hustinx et al. 2010; Taniguchi 2012; Perpék 2012), vallásos, illetve vallási szervezetekhez kötődő (van Tienen et al. 2011) embereket, míg az informális önkéntesség gyakoribb az alsóbb osztályok és az etnikai kisebbségek körében (Hustinx et al. 2010:418; Dean 2022), valamint számottevőbb azokban az országokban, ahol a szociális szolgáltatások deficitesebbek, nehezebben elérhetőek bizonyos társadalmi csoportok számára (Einolf et al. 2017:228).

Tanulmányunk az első olyan elemzés, amely a felvidéki, erdélyi, vajdasági és kárpátaljai 15-29 éves magyar fiatalok reprezentatív mintáján a formális és az informális önkéntesek jellemzőinek leírására, valamint az azt befolyásoló tényezők feltárására vállalkozik. Nagyon keveset tudunk ugyanis a kisebbségben élő 15-29 éves magyar fiatalok önkéntességéről (hiszen a Magyar Ifjúság Kutatás 2020 kérdéssorába is először került be az önkéntességről szóló kérdés). Másrészt, alig vannak (lásd Dániel et al. 2023) információink arra nézve, hogy a határon túli magyar fiatalok önkéntességnek milyen a formalizáltsága. Nevezetesen kiket lehet megszólítani a formális önkéntes munkavégzéssel, illetve kik azok a fiatal önkéntesek, akik ezt nem szervezeti keretek között teszik. Ezek az eredmények véleményünk szerint, a határon túli magyar szervezetek rekrutációs és utánpótlás építő munkáját is segíthetik.

Mindezekből kiindulva kutatásunk fő célja – annak érdekében, hogy főbb kutatási kérdéseinket meg tudjuk válaszolni –, hogy elemezzük és leírjuk a felvidéki, az erdélyi, a vajdasági és a kárpátaljai 15-29 éves, magukat aktív önkéntesnek valló magyar fiatalok

körében a formális és informális önkéntesek szociodemográfiai jellemzőit, valamint azonosítsuk az önkéntesség két típusát valószínűsítő tényezőket. Tanulmányunkban a formális és informális aktív önkénteseket a közösségi erőforrás hordozóinak és a közösségszervezés erőinek tekintjük, amely szerepek a kisebbségi létben különösen felértékelődnek. Ezért további célunk az, hogy differenciáltan, korcsoportonként is feltárjuk a szervezetekhez kötődő, és nem kötődő aktív önkéntesek – mint a szervezeti és közösségi erőforrásokat megjelenítő – domináns csoportjait a fiatalok körében.

Módszertanilag a Magyar Ifjúság Kutatás 2020⁵ külhoni adatfelvételeit használtuk fel. A kérdőív civil szervezeti kötődésre és az önkéntességre vonatkozó kérdései mentén előállt mátrixban azonosítottuk a formális és az informális aktív önkénteseket (ennek módszertani problémáira az alábbiakban még kitérünk). Az így kapott két csoportot vizsgáltuk a különböző szociodemográfiai mutatók mentén egy kétváltozós, majd pedig egy logisztikus regressziós modellben, hogy mely háttértényezők növelik vagy csökkentik a formális önkéntesség esélyét. Tanulmányunk első részében a releváns szakirodalmi elemzések és adatok felhasználásával részletesen bemutatjuk a formális és az informális önkéntesség és önkéntesek főbb jellemzőit. Ezek az eredmények ugyanis viszonyítási pontul szolgálhatnak annak értelmezéséhez, hogy a határon túli önkéntes fiatalok közül kik azok, akik szervezeti, és kik azok, aki nem szervezeti keretek között önkéntesek. A második részben a kutatási kérdések és célok megfogalmazása után a módszertani elemzés problémáira és korlátaira térünk ki. Ezt követően négy fejezetben mutatjuk be a felvidéki, az erdélyi, a vajdasági és a kárpátaljai formális és informális önkéntes fiatalok szociodemográfiai jellemzőit. Elemzésünket az eredmények és a főbb megállapítások összegzésével zárjuk.

A FORMÁLIS ÉS INFORMÁLIS ÖNKÉNTESSÉG ÉS AZ ÖNKÉNTESEK FŐ JELLEMZŐI A SZAKIRODALMI ELEMZÉSEK ÉS ADATOK SZERINT

A formális és az informális önkéntesség fogalma

Az önkéntesség modernkori formájára, a szervezett keretek között folytatott önkéntességre jellemző az úgynevezett „kollektív stílus”, amelyben, Hustinx és Lammartyn (2003:168)

⁵ A szerzők köszönetet mondanak a Társadalomkutató Kft-nek, hogy a Magyar Ifjúság Kutatás 2020 felvidéki, erdélyi, vajdasági és kárpátaljai adatbázisait rendelkezésükre bocsátotta.

szerint, a közösség iránti elköteleződés és kötelességérzés fejeződik ki, alapja pedig a szolgáltatás-etika. Ez a közösség iránti elköteleződés és kötelességérzés legfőképpen a szervezeti lojalításban és az önkéntesség rendszerességében nyilvánul meg, ami egybeesik a szervezeti érdekekkel is. A formális önkéntesség lehet úgynevezett tagi önkéntesség, amikor egy társas civil-nonprofit szervezet tagjai önkéntes munkában látják el feladataikat vagy végeznek önkéntes munkát a szervezet missziójának megvalósításáért. A másik típusa, az úgynevezett kötődő önkéntesség, amikor az önkéntes nem tagja a szervezetnek, hanem „csak” mint önkéntes kapcsolódik, mivel egyetért a szervezet missziójával, céljaival és azt munkájával is segíteni kívánja.

Klasszikusan – a jóságos szamaritánus óta – az emberi segítő viselkedés legősibb és leggyakoribb módja az a magatartás, amit a mai szóhasználattal informális önkéntességnek nevezünk (Einolf et al. 2017). Informalitása és az, hogy az önkéntes maga tervezi meg és irányítja a segítő magatartást, a szervezett keretekben zajló önkéntességtől, míg nem-viszvonossága a kölcsönös segítségnyújtástól különbözteti meg. Általános jellemzője, hogy inkább spontán és esetenkénti, mint rendszeres. Tipizálható egyrészt aszerint, hogy az elsődleges szocializációs (család, rokonok, barátok), illetve ismerősi és szomszédsági közegben, vagy pedig idegenek számára valósul meg (Einolf 2008), másrészt aszerint is, hogy személy- vagy feladatorientált (Finkelstein-Brannick 2007).

A formális és informális önkéntesek főbb szociodemográfiai jellemzői

Az önkéntességet Smith (1994) terminológiája szerint a „domináns státusz-modell” jellemzi, ami azt jelenti, hogy a formális önkéntességet vállalók között nagyobb gyakorisággal találunk magasabb iskolai végzettségű, jobb társadalmi és gazdasági státuszú egyéneket, míg az informális önkéntesség gyakoribb az alsóbb osztályok és az etnikai kisebbségek körében (Hustinx et al. 2010:418; Dean 2022). Majdnem egybehangzó az a megállapítás, hogy a nők nagyobb valószínűséggel vesznek részt mind a formális, mind pedig az informális önkéntességben (Wang et al. 2017; Dean 2022), amit Helms és McKenzie (2014) németországi eredményei annyiban egészítenek ki, hogy azok a nők vállalnak nagyobb valószínűséggel formális önkéntes munkát, akik informálisan is segítenek. Az önkéntesség időadomány és Taunguchi (2012:921) az egyéni időfelhasználás felől vizsgálva azt állapította meg, hogy az oktatási és vallási tevékenységekre fordított idő szignifikánsan és pozitívan befolyásolja a formális önkéntesség valószínűségét. Tanulmányának fontos kitétele, hogy az önkéntesség két

formája inkább kiegészíti, mint helyettesíti egymást. Az önkéntesség két típusának a vallásossággal való összefüggéseit vizsgálva van Tienen és munkatársai (2011) a korábbi kutatásokkal összhangban azt találták, hogy a templomba járás pozitívan kapcsolódik a formális önkéntességhez és a vallási közösségbe való beilleszkedés meglehetősen nagy szerepet kap a formális önkéntesség magyarázatában. Elemzésünk szempontjából Perpék Éva 2012-es tanulmányának fontos megállapítása volt a magyarországi formális és informális önkéntesek vizsgálata kapcsán, hogy a kulturális tőkének erős pozitív hatása van a formális önkéntességre, amelyet a szerző a közösségi részvétel és helyi fejlesztés hatékony eszközének tartott.

A fiatalok önkéntességét vizsgálva fel kell hívni a figyelmet arra, hogy az elmúlt évtized nemzetközi szakirodalmi (Hustinx-Lammertyn 2003; Rochester 2018) eredményei arra mutattak rá, hogy a leginkább a nagyvárosi, még felsőfokú tanulmányokat végző vagy atipikus munkakörben dolgozó, magasabban kvalifikált, Y generációhoz tartozó önkéntesek körében csökkent a szervezeti elköteleződés és lojalitás, és a rendszeres önkéntes munkavégzés iránti igény (lásd még Bartal 2023).

A szlovák, a román, a szerb fiatalok formális és informális önkéntessége a statisztikai felmérések tükrében

A statisztikai adatok felől vizsgálva a formális és az informális önkéntességet – viszonyítási pontként – érdemes megidézni az Eurostat 2015-ös eredményeit, amely konkrétan a formális és informális önkéntességet is vizsgálta. Eszerint⁶ az Európai Unió 28 tagállamában a 16 éven felüli népesség átlagosan 22,2 százaléka informális, míg 19,3 formális önkéntes volt. A 28 uniós tagállamban átlagosan a formális önkéntesek 20,6 százaléka, míg az informális önkénteseknek a 22,5 százaléka került ki a 16-24 éves korú állampolgárok közül.⁷ Ugyanezen adatok Szlovákiára vonatkozólag 7,9-19 százalékot, míg Romániára 8,3-7,4 százalékot mutattak, azaz Szlovákiában a 16-24 éves korúak jóval magasabb arányban képviseltették

⁶ Social participation and integration. Eurostat 2015. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Social_participation_and_integration_statistics&oldid=506205#Formal_and_informal_voluntary_activities

⁷ A formális önkéntesek további 19,5 százaléka a 25-64 éves, 21,3 százaléka a 65-74 éves, míg 13,9 százaléka pedig a 75 évnél idősebb korosztályhoz tartozott. Ezzel szemben az informális önkéntesek 23,3 százaléka a 25-64 éves, 23,9 százaléka 65-74 éves, míg 13,3 75 év feletti közé tartozott.

Forrás: Social participation and integration. Eurostat 2015. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Social_participation_and_integration_statistics&oldid=506205#Formal_and_informal_voluntary_activities

magukat az informális, míg Romániában pedig valamivel magasabb arányban a formális önkéntesek között. Magyarországon a formális önkéntesek 12 százaléka, míg az informális önkéntesek 11,4 százaléka tartozott a 16-24 éves korcsoportba.

A bevezetőben már utaltunk Brozmanová-Gregorová 2018-as adataira, amely trendváltást jelzett a 15-30 éves szlovák fiatalok önkéntességében. Ugyanis a fiatal szlovák önkéntesek valamivel több mint a fele (52,5 százalékuk) már formális keretek között végezte önkéntes tevékenységét. A felmérés eredményei szerint a formális önkéntességben aktív fiatalok az informális önkéntességben is tevékenyek voltak, és fordítva is mutatkozott kölcsönhatás. Mind a formális, mind pedig az informális önkéntesek között többségben voltak a nők, valamint az egyetemi végzettségűek. A városi fiatalok közül lényegesen többen vettek részt formális keretek között önkéntességben, mint a vidékiek esetén. Ez a különbség az informális önkéntességben nem volt tetten érhető. Végezetül pedig a felmérés fontos megállapítása volt, hogy a fiatalok formális önkéntessége és szervezeti tagsága között szoros összefüggés mutatkozott.

Romániában a 2018-as adatok szerint (cit. Motoi 2020) emelkedett az önkéntesek és ezen belül is a formális önkéntesek aránya (12,4 százalék) a 14-29 éves fiatalok körében, ami leginkább a 14-18 évesek (15,7 százalék) és a 23-26 évesek (13,9 százalék) között mutatkozott meg (Bădescu et. al 2019:46). Szerbiában egy 2018-as reprezentatív felmérés szerint a 15-24 évesek körében volt a legmagasabb a formális (41,8 százalék) és az informális (29,4 százalék) önkéntesek aránya (Radovanović 2018:147). A magyarországi eredmények közül meg kell említeni, hogy az Önkéntesség Magyarországon 2018 vizsgálat (Gyorgyovich et al. 2020) adatai szerint a 18-29 éves önkéntesek 66 százaléka kizárólag informális, 11,6 százaléka formális és 24,1 százaléka pedig mindkét formában végzett önkéntes munkát. A Magyar Ifjúság Kutatás 2020 adatbázisának elemzése alapján Gyorgyovich (2023) megállapítja, hogy a magyar önkéntes fiataloknak negyede csak informálisan nyújtott segítséget valakiknek, és csak 8,8 százalékuk szervezett körülmények között. Nem kevesebb, mint kétharmaduk formális és informális módon is önkéntes volt, ami a korábbiakhoz képest jelentős átstrukturálódást jelent a fiatalok önkéntességében.

AZ ELEMZÉS FŐ KÉRDÉSEI, CÉLJAI ÉS MÓDSZEREI

Az elemzés fő kérdései és céljai

A formális és informális önkéntességre vonatkozó szakirodalmi eredmények és statisztikai adatok alapján három fő kutatási kérdést fogalmaztuk meg.

- A nemzetközi és a magyar elemzések az informális önkéntesség dominanciáját mutatták a fiatalok körében, míg a legutóbbi szlovákiai, romániai és szerbiai adatok a formális önkéntesség túlsúlyáról számoltak be. Ebből következően az első kutatási kérdésünk az, hogy a különböző határon túli régiókban élő magyar, aktív önkéntes fiatalok között a formális és informális önkéntesek aránya mennyiben követi az adott ország tendenciáit.
- A szakirodalmi elemzések szerint a formális önkéntesség a magas társadalmi és gazdasági státusszal rendelkezők, valamint a vallásosak körében gyakoribb. Ennek alapján második kutatási kérdésünk egyrészt az, hogy a négy régió fiatal, formális önkéntesei körében is igazolhatók-e ezek a megállapítások, illetve az informális önkéntesség körükben is inkább az alacsonyabb iskolázottságú, gyengébb gazdasági helyzetű és kevésbé vallásos önkéntes fiatalokra jellemző-e. Másrészt kérdésünk az is, hogy milyen tényezők valószínűsítik a formális önkéntessé válást a határon túli fiatalok körében.
- Elemzésünkben a formális és informális önkéntes fiatalokat a közösségi erőforrás hordozóinak és a közösségszervezés erőinek tekintjük, amely szerepek a kisebbségi létben különösen felértékelődnek. Ebből kiindulva harmadik kutatási kérdésünk az, hogy a formális és informális önkéntesek mely korcsoportokban jelennek meg dominánsan és mennyiben mutatják ezek az alcsoportok az általános jellemzőket.

Mindezek alapján a kutatás fő célja az volt, hogy regisztrálja a felvidéki, erdélyi, vajdasági és kárpátaljai fiatal, aktív önkéntesek körében a formális és informális önkéntesek arányát és ezt összevesse a vonatkozó országban született eredményekkel. Továbbá, hogy leírja a négy régió aktív önkéntes fiataljainak körében a formális és informális önkéntesek szociodemográfiai jellemzőit, illetve megvilágítsa azt, hogy mely tényezők befolyásolják a formális önkéntessé válást. Ennek alapján a kutatás célja az is, hogy egyrészt választ adjon a második kutatási kérdésben megfogalmazottakra, másrészt, hogy megmutassa a határon túli civil, ifjúsági szervezetek számára, hogy minek alapján tudják toborozni és megtartani önkénteseiket, illetve, hogy az informális önkéntesek közül kiket tudnak megszólítani. Végezetül célunk volt az is, hogy feltárjuk, hogy sem a formális, sem az informális önkéntesek nem alkotnak egy

homogén csoportot, hanem kimutathatók körükben korosztályonként olyan domináns alcsoportok, amelyek a határon túli civil ifjúsági szervezetek számára az utánpótlást jelenthetik.

Az elemzés módszerei

Elemzésünk a Magyar Ifjúság Kutatás 2020 külhoni adatfelvételére támaszkodik, amely során 4000 határon túli magyar⁸ 15-29 éves fiatalot kérdeztek meg 2020 októbere és 2021 januárja között.⁹ A kutatás nem, életkor, terület és településtípus szerint reprezentatív volt az adott országok magyar fiataljaira nézve, amelynek alapjául a népszámlálások, ennek hiányában különböző becslések adatait használták. Az adatfelvétel során véletlen sétás, illetve kvótás mintavételt alkalmaztak, a kisebb eltéréseket pedig utólagos súlyozással korrigálták (Domokos et al. 2021:75–76).

Elemzési mintánkat a Magyar Ifjúság Kutatás 2020 felvidéki, erdélyi, vajdasági és kárpátaljai kérdőíveinek két kérdésére adott válaszok mentén alakítottuk. *Aktív önkéntesnek* tekintettük azokat a fiatalokat, akik a kérdésre – *„Önkéntes tevékenység az a segítség, szívesség, amit önszántából, ingyen, ellenszolgáltatás nélkül más, családján, rokonán, közvetlen barátján kívüli személy, szervezet vagy a közösség javára végez valaki. Végzett Ön valaha ilyen tevékenységet?”* azt válaszolták, hogy *igen, az elmúlt 1 évben is*.

Ennek alapján azt találtuk, hogy Felvidéken a 15-29 éves fiatalok 34,1 százaléka, Erdélyben 31,7 százaléka, Vajdaságban 47,5 százaléka, míg Kárpátalján 25,8 százaléka vallotta magát aktív önkéntesnek.

- Az aktív önkéntesek mintáján belül *formális önkéntesnek* tartottuk azokat a fiatalokat, akik a kérdésre *„Kapcsolódott-e az elmúlt egy év során valamilyen egyesülethez, alapítványhoz, önkéntes társuláshoz, csoporthoz, mozgalomhoz, közösséghez? Gondoljon olyanra, hogy részt vett a szervezet munkájában, tevékenységében, esetleg néha elment a rendezvényeire stb.”*¹⁰ – *is igennel* válaszoltak.

⁸ A kutatás során azokat a fiatalokat tekintették magyarnak, akik kellően jól beszélik a magyar nyelvet ahhoz, hogy a kutatás kérdőívét megértsék, és annak kérdéseire magyarul válaszoljanak.

⁹ Felvidéken 1000 főt, Erdélyben és Partiumban 2000 főt Vajdaságban és Kárpátalján 500-500 főt.

¹⁰ Sajnálatos módon a civil részvételre (tagság, kötődés) vonatkozó kérdésben – a korábbi megkérdezésekhez viszonyítva – nem volt konzekvens a Magyar Ifjúság Kutatás 2020. Ugyanis, míg a 2001-es kérdőívben azt a kérdést tették fel, hogy *„Tartozik-e Ön valamilyen civil, társadalmi vagy politikai szervezethez?”* addig a 2016-os kérdőívben már az szerepelt, hogy *„Ön tagja valamilyen szervezetnek?”* Véleményünk szerint a 2016-os felvétel kérdése egy erős civil szervezeti elköteleződést feltételez, míg a 2001-es és a 2020-as vizsgálatok – a „tartozik”

Ennek alapján azt valószínűsítettük, hogy az aktív önkéntesek annál a szervezetnél voltak önkéntesek, amelyhez szervezetenként is kapcsolódtak. Sajnálatos módon a kérdőív nem adott arra lehetőséget, hogy az önkéntesek pontos szervezetét beazonosítsuk. Erős módszertani megszorítással élve tehát, inkább formális közeli, vagy kvázi formális önkéntességet tudtuk azonosítani.

- A magukat *aktív önkéntesnek* vallók közül, akik pedig *nemmel* válaszoltak a civil szervezeti kapcsolódást mérő kérdésre *azokat informális önkénteseknek* tekintettük, hiszen nem volt szervezeti kötődésük.

A módszertani elemzés során a formális és informális aktív önkéntesek jellemzőit a négy régióban először kétváltozós elemzéssel, majd pedig többváltozós logisztikus regressziós modellekkel vizsgáltuk.

A FORMÁLIS ÉS INFORMÁLIS AKTÍV ÖNKÉNTES FIATALOK SZOCIODEMOGRÁFIAI JELLEMZŐI A NÉGY HATÁRON TÚLI RÉGIÓBAN

A felvidéki formális és informális aktív önkéntesek szociodemográfiai összetétele

A felvidéki, magát aktív önkéntesnek valló 322 fiatal 56 százaléka kötődött valamilyen civil szerveződéshez, azaz formális önkéntes volt, míg 44 százalékuk nem, tehát informális keretek között végezte önkéntességét. A szlovák önkéntes fiatalok körében hasonló megoszlást mért Brozmanová-Gregorová (2018), miszerint a 15-30 éves önkéntes fiatalok valamivel több mint a fele (52,5 százaléka) formális keretek között volt önkéntes. Ennek alapján az állapítható meg, hogy a felvidéki magyar fiatalok között a szervezetekhez kötődő önkéntesek aránya követi az szlovákiai megoszlást.

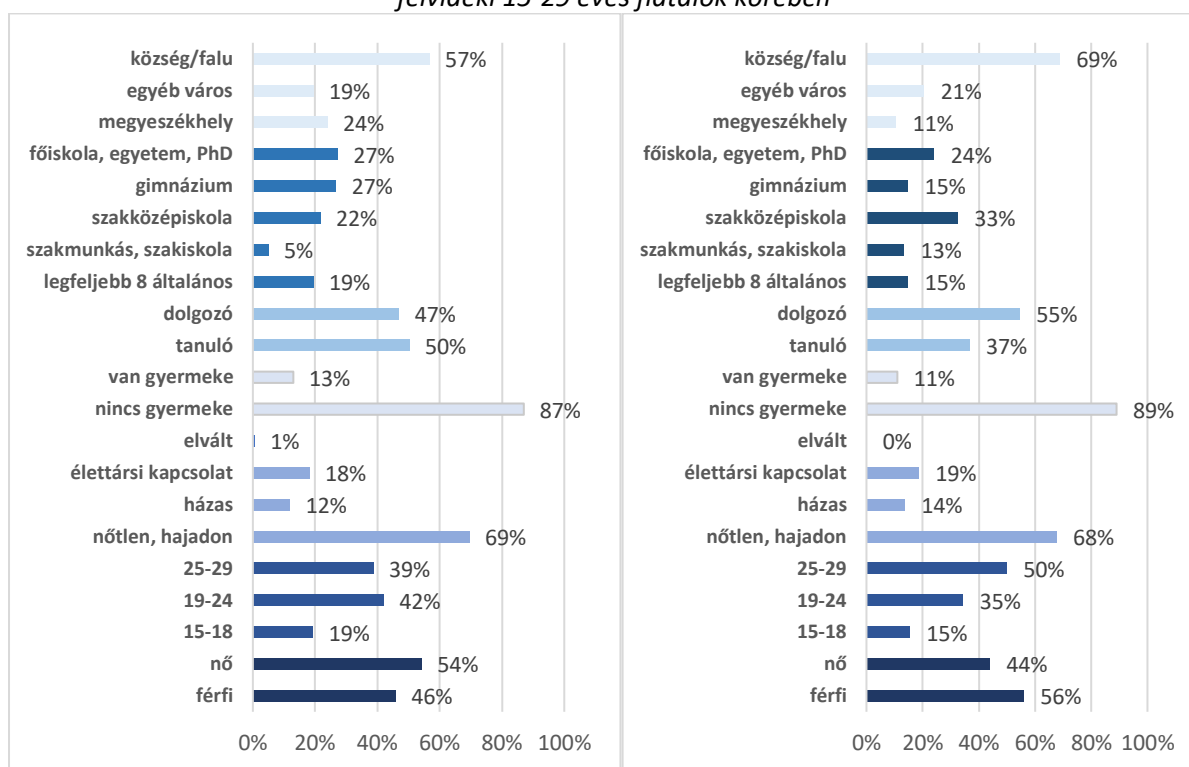
A kétváltozós elemzés eredményei szerint 2020-ban a felvidéki magyar fiatalok formális és informális önkéntességét a település típusa és a jelenlegi foglalkoztatási helyzet szignifikánsan ($p < 0,05$) befolyásolta, míg a nemi megoszlással és az iskolai végzettséggel tendenciaszerű volt az összefüggés ($p < 0,1$).

és a „kapcsolódik” kifejezésekkel – egy lazább elköteleződés mérésére adtak és adnak lehetőséget. Mindezek fényében a jelen tanulmányban tehát egy laza civil szervezeti kötődést tudunk vizsgálni.

A Magyar Ifjúság Kutatás 2020 egy hiányosságára is fel kell hívni a figyelmet, ami elemzésünknek korlátokat szabott. Nevezetesen, míg a 2016-os felvétel rákérdezett a civil szervezeti tagság tevékenységi területeire, addig ez a 2020-as felvételtől kimaradt, így erre vonatkozólag nem tudunk adatokat szolgáltatni.

A felvidéki, formális önkéntes fiatalokat úgy jellemezhetjük, hogy inkább olyan nők, aki a 19-29 éves korosztályba tartoznak, és ebből következően vagy tanulnak, vagy dolgoznak. Többségükben középfokú vagy annál magasabb iskolai végzettségűek és valamivel többen élnek városokban (elsősorban megyeszékhelyen), mint az informális önkéntesek közé tartozók. A felvidéki formális önkéntesek település szintű jellemzői tehát összhangban vannak Brozmanová-Gregorová (2018) fentebb ismertetett eredményeivel. A formális önkéntes fiatalok több mint a fele (58 százalékuk) a maga módján vallásos. Szubjektív anyagi helyzetüket 56 százalékuk a „beosztással jól kijönnek” míg további 33 százalékuk „gondok nélkül él” kategóriába sorolta (1. ábra).

1. ábra. A formális (N=181) és az informális (N=141) önkéntesek főbb szociodemográfiai jellemzői a felvidéki 15-29 éves fiatalok körében

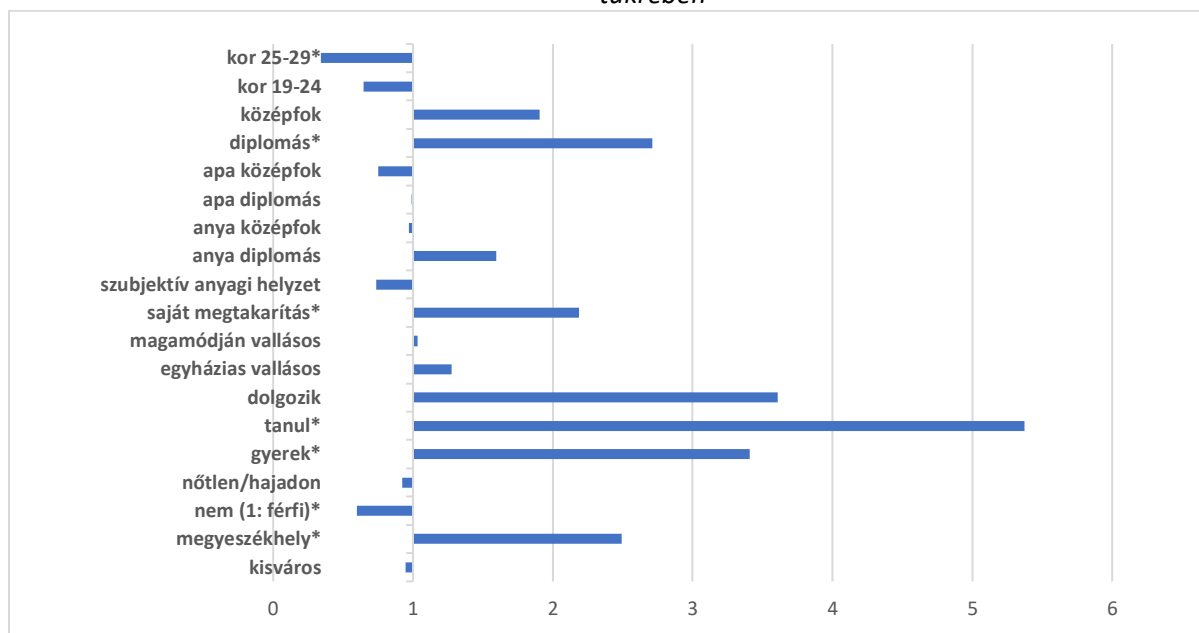
Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2020 adatbázisa alapján saját szerkesztésű ábra.

A fentiekkel szemben a felvidéki informálisan önkéntes fiatalok elsősorban a férfiak közül kerülnek ki. Az alminta felét a 25-29 éves korosztály teszi ki, több mint a felük (55 százalék) dolgozik, szakmunkásképzői vagy szakiskolai végzettsége 33 százalékuknak, ennél magasabb végzettsége 39 százalékuknak van. Valamivel több mint háromötödük községben/faluban él. Szubjektív gazdasági helyzetét 57 százalékuk a „beosztással jól kijönnek”, míg 36 százalékuk

pedig „gondok nélkül élnek” kategóriába sorolta, ami a formális önkénteseknél egy árnyalatnyival jobb anyagi helyzetre utal (1. ábra).

A továbbiakban egy többváltozós modell keretében azt is megvizsgáltuk, hogy mi befolyásolja a formális önkéntesség esélyét a felvidéki aktív önkéntesek körében (2. ábra). Eredményeink szerint, ha az aktív önkéntes fiatal megye/járás székhelyen él, 2,5 szerez eséllyel válik formális önkéntessé, mint a más településeken élők ($p < 0,05$). Emellett, ha a fiatalnak gyermeke van, ez az esély 3,5 szerez. Gyengén szignifikáns a hatás ($p < 0,1$) még, hogyha a fiatal még tanuló, diplomás, van saját megtakarítása és nő, ilyen esetben is nagyobb a formális önkéntesség esélye. A felvidéki aktív önkéntes fiatalok korcsoportjai között a 15-24 évesek között mutatkozott nagyobb valószínűsége a formális önkéntessé válásnak.

2. ábra. A felvidéki aktív önkéntes fiatalok formális önkéntességének esélye a háttérváltozók tükrében¹¹

Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2020 adatbázisa alapján saját szerkesztésű ábra.

Mivel a százalékos adatok szerint a formális önkéntesek bázisát inkább a 19-29 éves, míg az informális önkéntesekét a 25-29 éves fiatalok adták, ezért az 1. táblázatban összefoglaltuk ezen korcsoportok főbb szociodemográfiai jellemzőit, amelyek az alacsony elemszámok miatt inkább tájékoztató jellegűek. Egyedüli szignifikáns összefüggés, hogy a 25-29 éves

¹¹ Logisztikus exp(B) értékek, és az együtthatók szignifikanciája, * $p < 0,1$.

korcsoportban az informális önkéntesek iskolai végzettsége jóval alacsonyabb volt, mint a formális önkénteseké.

1. táblázat. A felvidéki formális és az informális aktív önkéntesek domináns életkori csoportjainak főbb szociodemográfiai jellemzői

	Felvidéki formális önkéntesek		Felvidéki informális önkéntesek
	19-24 évesek (42% N=76)	25-29 évesek (39% N=70)	25-29 évesek (50% N=70)
Férfi	52%	46%	54%
Nő	48%	54%	46%
Nőtlen/hajadon	79%	43%	46%
Házass	21%	55%	54%
Nincs gyermeke	97%	72%	81%
Van gyermeke	3%	28%	19%
Tanul	62%	12%	8%
Dolgozik	38%	81%	76%
Alsófokú végzettség	13%	7%*	16%*
Középfokú végzettség	75%	34%*	40%*
Felsőfokú végzettség	12%	59%*	44%*
Falun/községben élő	56%	67%	70%
Városban, megyeszékhelyen élő	44%	33%	30%
Gondok nélkül élnek	34%	29%	30%
Beosztással jól kijönnek	54%	62%	65%
Éppen, hogy megélnék	12%	9%	5%

Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2020 adatbázisa alapján saját szerkesztésű ábra.

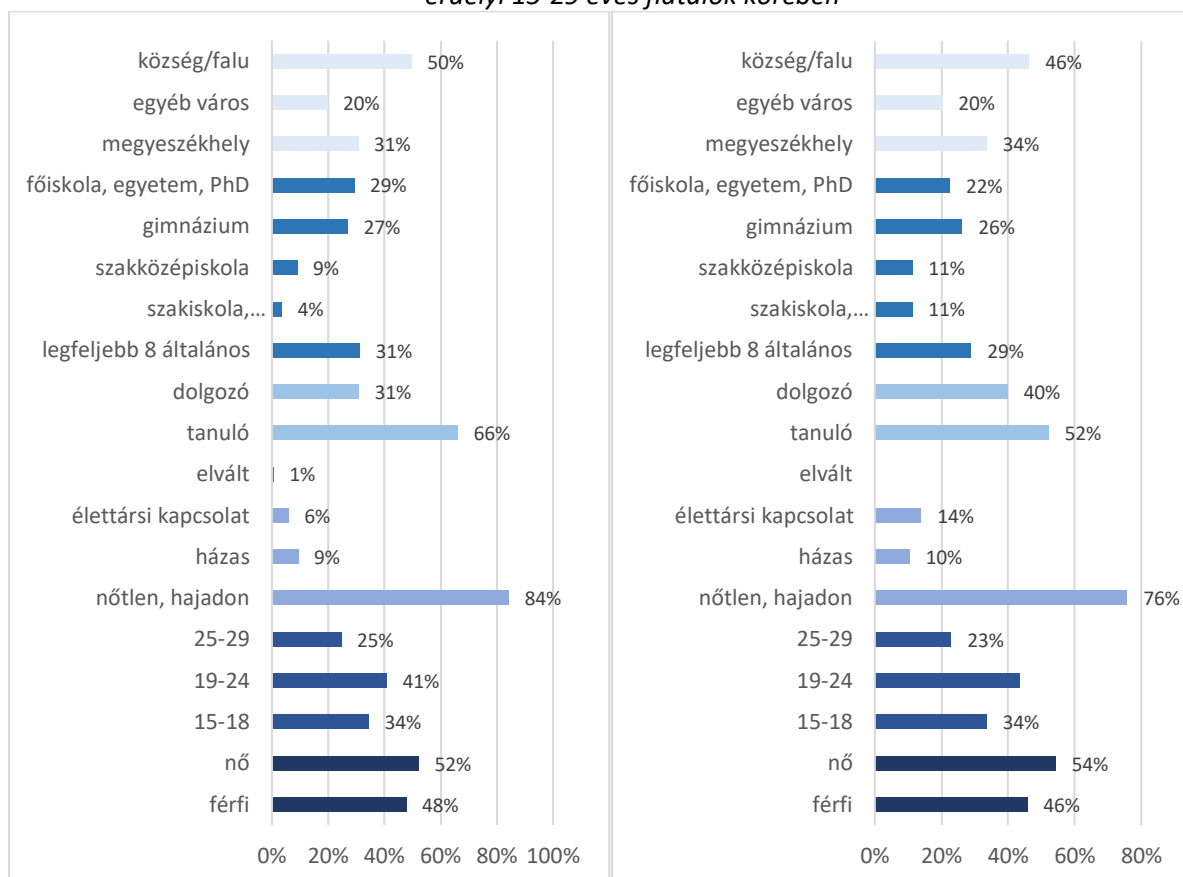
A felvidéki *formális önkéntesek domináns életkori csoportjai* szociodemográfiai jellemzőikben két különböző korcsoportot jelenítenek meg. A 19-24 évesek döntő többsége (89 százalék) úgy nyilatkozott, hogy elérhető közelségben vannak számukra olyan civil vagy egyházi szervezetek, amelyek fiatalok számára szerveznek programot és ezen valamivel több, mint háromötödük rendszeresen részt is szokott venni. A 25-29 éves korcsoport ugyancsak döntő többsége számára elérhető közelségben van olyan civil vagy egyházi szervezet, amely fiatalok számára szervez programot és ezen közel kétharmaduk rendszeresen részt is szokott venni. Összességében elmondható, hogy a felvidéki fiatalok között a formális önkéntesek egy magasabban kvalifikált, közösségi részvételében tudatos és aktív csoportot jelenítenek meg. Az *informális önkéntesek* felét kitevő 25-29 évesek korcsoportjának legfőbb jellemzőjét az alacsonyabb iskolai végzettség és a falusi/községi lakóhely adja meg. Ez a csoport kevesebb szabadidővel rendelkezik és a közösségi kezdeményezések iránt kevésbé elkötelezett fiatalok tartoznak ide, hiszen alig 27 százalékuk vett részt rendszeresen a közelében lévő civil szervezetek rendezvényein.

Az erdélyi formális és informális aktív önkéntesek szociodemográfiai jellemzői

Az erdélyi, magát aktív önkéntesnek valló 594 fiatal 68 százaléka kötődött valamilyen civil szerveződéshez, azaz formális önkéntes volt, míg 32 százalékuk informális keretek között végezte önkéntességét. Ez a megoszlás az erdélyi, aktív, fiatal önkéntesek körében jóval erősebb szervezeti kötődést jelent, mint amelyet Bădescu és szerzőtársainak (2019) eredményei mutattak az Romániára vonatkozólag.

A Magyar Ifjúság Kutatás 2020 adatainak kétváltozós elemzése alapján a formális és informális önkéntesek esetében szignifikáns eltérés ($p < 0,05$) mutatkozott a tekintetben, hogy milyen a fiatal családi állapota, foglalkoztatási helyzete, illetve a saját és az anyja iskolai végzettsége.¹² Az erdélyi, formális önkéntes fiatalok körében a nemi megoszlás nem mutatott lényeges különbséget (lásd 3. ábra).

3. ábra. A formális (N=406) és az informális (N=188) önkéntesek főbb szociodemográfiai jellemzői az erdélyi 15-29 éves fiatalok körében

Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2020 adatbázisa alapján saját szerkesztésű ábra.

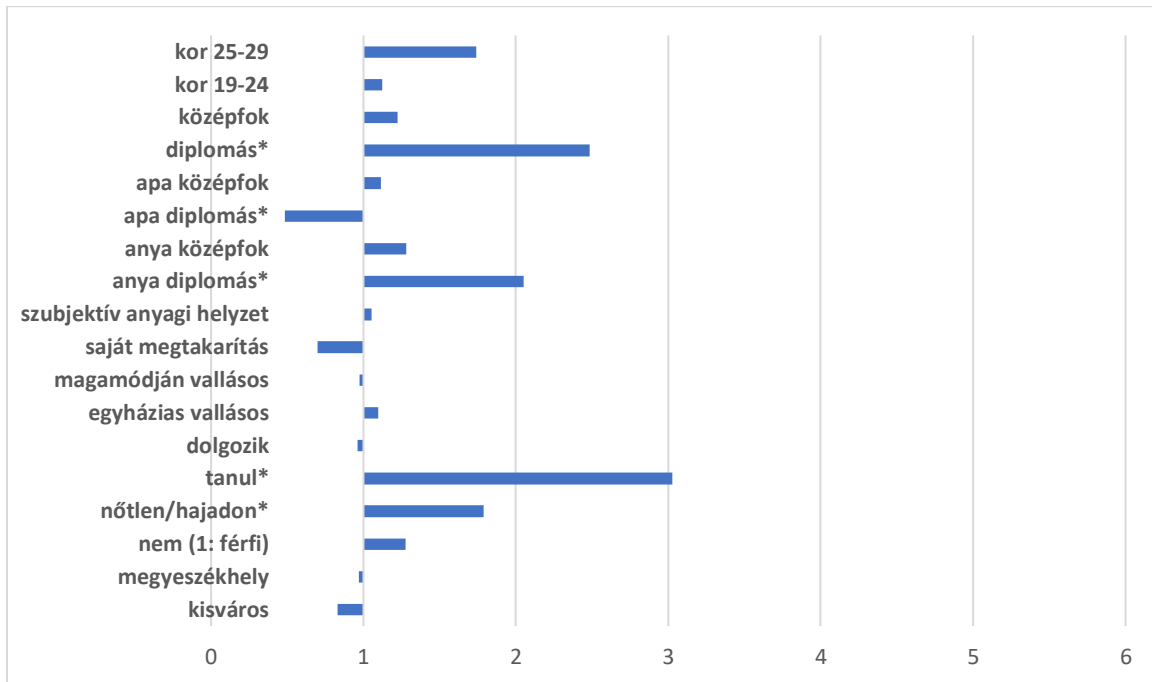
¹² A „Van-e gyermeke?” változó esetében 30 százalékos válaszhiány volt, így itt az elemzésből kihagytuk ezt a változót.

Bázisukat inkább a 19-24 éves fiatalok adják, a 15-18 évesek nem elhanyagolható aránya (34 százalék) mellett. Életkori helyzetükből eredően döntő többségük (84 százalékuk) nőtlen/hajadon, kétharmaduk tanuló, míg 31 százalékuk már dolgozik. Gimnáziumi vagy felsőfokú végzettséggel rendelkezik 56 százalékuk. Felük falun/községben él, míg 31 százalékuk megyeszékhelyen egyötödük pedig városokban lakik. Többségük (56 százalékuk) a maga módján vallásos és csak 30 százalékuk az, aki az egyház tanításai szerint. Szubjektív anyagi helyzetét 54 százalékuk a „beosztással jól kijönnek”, míg 37 százalékuk a „gondok nélkül élnek” kategóriába sorolta. Mindezek alapján megállapítható, hogy az erdélyi formális önkéntesek alapvetően a fiatalabb korosztályba tartoznak, és jellemző sajátosságuk, hogy közép- és felsőfokú végzettséggel, az anya részéről diplomás családi mintával és jobb anyagi helyzettel rendelkeznek. Közel ugyanolyan arányban találunk közöttük községekben/falun, illetve városokban/megyeszékhelyen élőket.

Az *erdélyi, informális önkéntes* fiatalok körében valamivel magasabb (54 százalék) arányban találunk nőket, mint a formális önkéntes csoportban (3. ábra). Életkori megoszlásuk hasonló a formális önkéntesekéhez, néhány százalékpontnyi eltéréssel. Körükben alacsonyabb a nőtlenek/hajadonok (75 százalék), a tanulók (52 százalék), a gimnáziumi, illetve felsőfokú végzettségűek aránya (56 százalék) és magasabb a foglalkoztatottaké (40 százalék), valamint a szakmunkási és szakiskolai végzettségűeké (33 százalék) ahhoz képest, amit a formális önkéntesek esetében regisztrálhattunk. Vallásosságukat és szubjektív anyagi helyzetüket is hasonlóan ítélik meg, mint a formális önkéntesek, annyi különbséggel, hogy esetükben valamivel alacsonyabb a „gondok nélkül élők” aránya (34 százalék). Ezek az eredmények azt mutatják, hogy az informális önkéntesek mind iskolai végzettségük, mind pedig anyagi helyzetük tekintetében a valamivel alacsonyabb társadalmi és gazdasági helyzetű fiatalok közül kerülnek ki.

Ezeket az eredményeket a többváltozós elemzés annyiban támasztotta alá és egészítette ki, hogy a nőtlenek és hajadonok esetén kétszeres, a még tanulók esetén háromszoros a formális önkéntesség esélye az aktív önkéntesek között. További eredmény, hogyha az anya és a megkérdezett diplomás, de az apa nem diplomás, akkor is nagyobb a formális önkéntesség válás esélye (4. ábra).

4. ábra: Az erdélyi aktív önkéntes fiatalok formális önkéntességének esélye a háttérváltozók tükrében¹³

Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2020 adatbázisa alapján saját szerkesztésű ábra.

Az elemzés érdekes eredményének tartjuk, hogy mind a formális, mind pedig az informális önkéntesekre közel hasonló arányokkal ugyanazon korcsoportos bázis volt jellemző (2. táblázat). Ugyanakkor ez esetben is hangsúlyozni kell, hogy az alacsony esetszámok miatt az adatok inkább tájékoztató jellegűek.

A részletes elemzés azt mutatta, hogy mind a formális, mind az informális önkéntesek azonos korcsoportjai nagyon sok szociodemográfiai hasonlóságot mutatnak, egyedül a foglalkozási helyzet esetén voltak szignifikáns eltérések. Eszerint a 15-18 éves erdélyi fiatalok körében a formális önkéntesek valamivel nagyobb arányban voltak tanulók, és kisebb arányban már dolgozók. Ugyanez figyelhető meg a 19-24 éves korosztályban is, azonban itt még nagyobbak voltak a különbségek. A formális önkéntesek közt több mint 20 százalékkal többen voltak tanulók, és jóval kevesebben dolgoztak, mint az informális önkéntesek csoportjában.

A formális önkéntesek 15-18 éves korcsoportjához tartozók 96 százaléka, a 19-24 évesek 89 százaléka mondta azt, hogy elérhető közelségben van olyan civil vagy egyházi szervezet, amely fiatalok számára szervez programot. A fiatalabbak majdnem fele, a 19-24 éveseknek pedig éppen a fele rendszeresen részt is szokott venni ezen szervezetek rendezvényein.

¹³ Logisztikus exp(B) értékek, és az együtthatók szignifikanciája, * p<0,1. A gyerekekkel való rendelkezés magyarázóváltozót kihagytuk a magas (30 százalékos) adathiány miatt.

Összességében elmondható, hogy a formális önkéntesek bázisát két heterogén jellemzőkkel leírható csoport alkotja, amiknek közös jellemzője a jobb szubjektív anyagi helyzet és a magas aktív részvétel a szervezett közösségi eseményeken.

2. táblázat: Az erdélyi formális és az informális aktív önkéntesek domináns életkori csoportjainak főbb szociodemográfiai jellemzői

	Erdélyi formális önkéntesek		Erdélyi informális önkéntesek	
	15-18 évesek (34% N=138)	19-24 évesek (41% N=166)	15-18 évesek (33% N=62)	19-24 évesek (44% N=82)
Férfi	44%	44%	49%	44%
Nő	56%	56%	51%	56%
Nőtlen/hajadon	98%	88%	96%	79%
Házass	2%	12%	4%	21%
Tanul	98%*	70%*	90%*	49%*
Dolgozik	2%*	27%*	6%*	39%*
Alsófokú végzettség	89%	16%	87%	8%
Középfokú végzettség	9%	62%	11%	60%
Felsőfokú végzettség	2%	22%	2%	32%
Falun/községben élő	51%	52%	57%	43%
Városban, megyeszékhelyen élő	49%	48%	43%	57%
Gondok nélkül élnek	41%	35%	41%	27%
Beosztással jól kijönnek	53%	55%	52%	61%
Éppen, hogy megélnek	6%	10%	7%	12%

Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2020 adatbázisa alapján saját szerkesztésű ábra.

Az informális önkéntesek 15-18 éves korcsoportjához tartozók 84 százaléka, a 19-24 éveseknek már csak a 77 százaléka tudott ifjúsági programokat is biztosító civil szervezetekről, de ezeken a fiatalabbak csak alig negyede, a 19-24 éveseknek pedig mindössze 18 százaléka vett részt rendszeresen. Ezek alapján úgy látjuk, hogy az erdélyi fiatal informális önkéntesek egy olyan csoportot alkotnak, akinek önkéntességét anyagi helyzetük, és alacsony közösségi érdeklődésük befolyásolja. Mindezzel együtt az erdélyi civil és ifjúsági szervezetek számára egy kiaknázatlan önkéntes erőforrást jelentenek.

A vajdasági formális és informális aktív önkéntesek szociodemográfiai összetétele

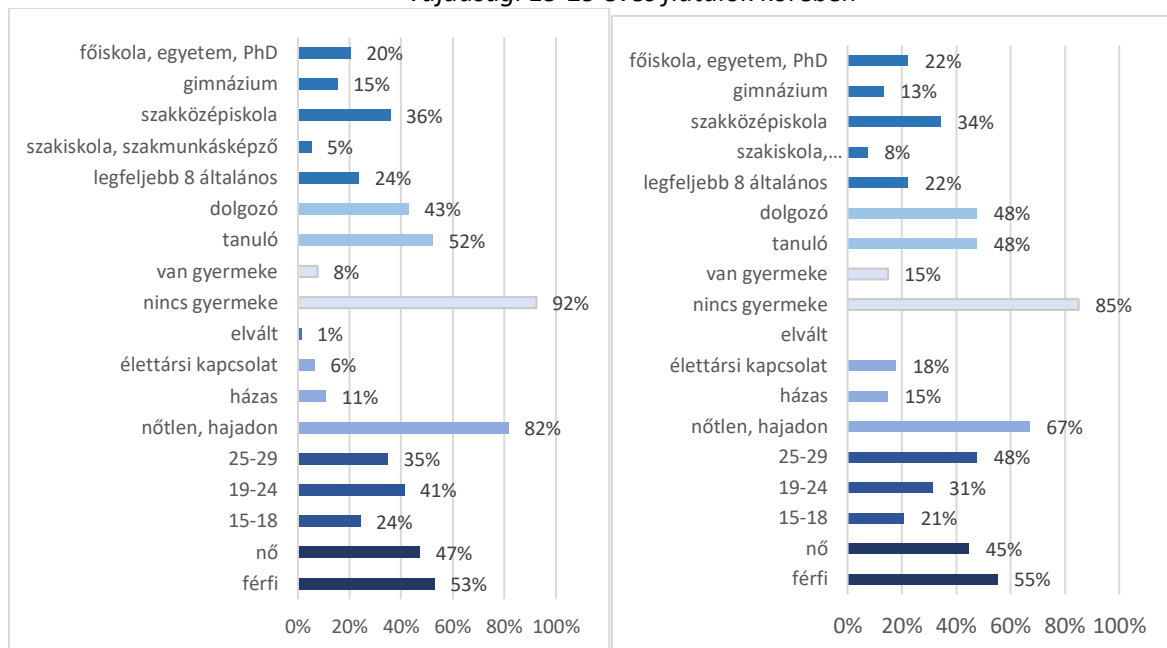
Eredményeink szerint 2020-ban a vajdasági, magát aktív önkéntesnek valló 225 fiatal 70 százaléka formális, míg 30 százalékuk nem szervezeti keretek között végezte tevékenységét.

Ez esetben is az tapasztalható, hogy a vajdasági fiatalok körében lényegesen magasabb a formális, és csak alig magasabb az informális önkéntesek aránya, mint amit a szerbiai adatok mutatnak (Radovanović 2018).

A vajdasági fiatalok körében mind a formális, mind pedig az informális önkénteseknél szignifikáns összefüggés ($p < 0,05$) mutatkozott a tekintetben, hogy milyen a megkérdezettek családi állapota, valamint az anyáknak milyen az iskolai végzettsége. Eszerint a formális önkéntesek közt több a nőtlen/hajadon, illetve az anyák iskolai végzettsége alacsonyabb, mint az informális csoportban.

Ahogy az 5. ábrán látható, a vajdasági aktív önkéntesek többségét kitevő, *formális önkéntesek* inkább a férfiak közül kerülnek ki, és többségük a 19-29 éves korosztályba tartozik. Valamivel több, mint négyötödük nőtlen/hajadon és döntő hányaduknak nincs gyermekük.

5. ábra. A formális (N=158) és az informális (N= 67) önkéntesek főbb szociodemográfiai jellemzői a vajdasági 15-29 éves fiatalok körében

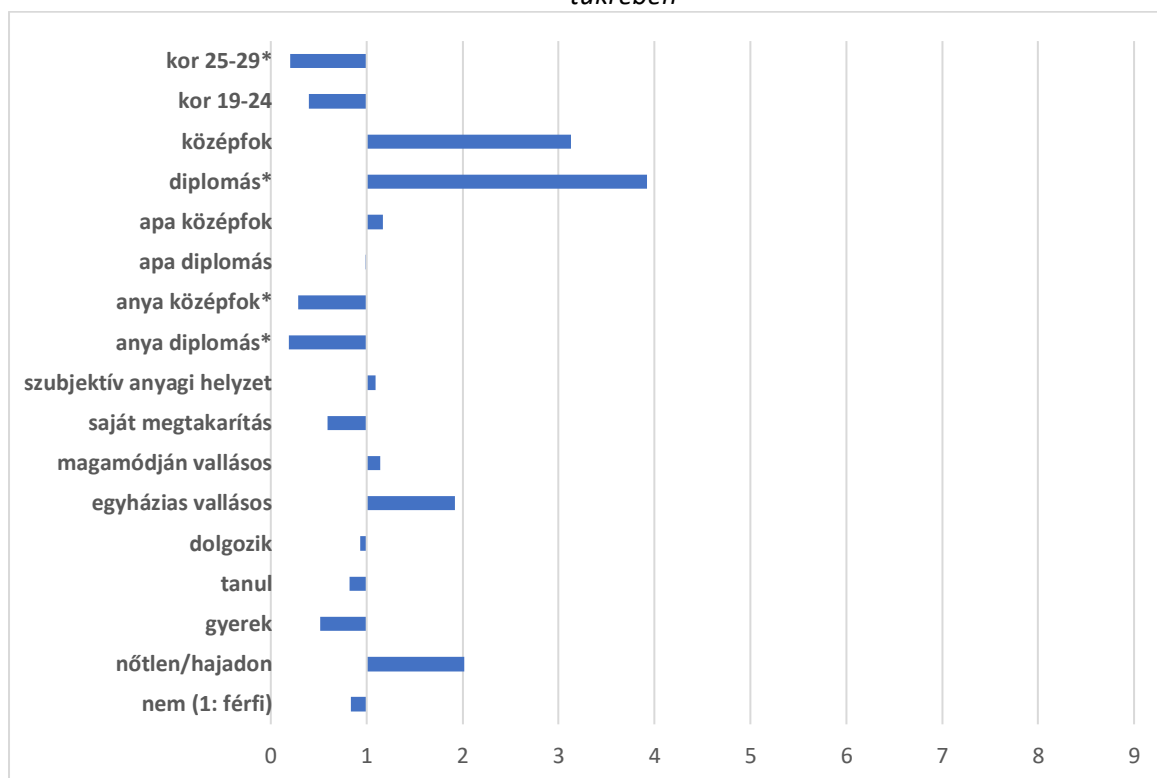
Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2020 adatbázisa alapján saját szerkesztésű ábra.

Többségben vannak köztük a tanulók, de 42 százalékuk már dolgozik. A szakközépiskolai végzettség 36 százalékukra jellemző, míg ennél magasabb (gimnáziumi és egyetemi) végzettsége 35 százalékuknak van. A formális önkéntes fiatalok a vajdasági önkéntesek aktívabb csoportját jelentik ugyanis 94 százalékuk tudott elérhető civil szerveződésekről, és ezek programjaiban 46 százalékuk rendszeresen részt is vett.

Az *informális önkéntesek* nemi megoszlásuk, iskolai végzettségük és vallásosságuk tekintetében mutatnak hasonlóságot a formális önkéntesekkel. Ugyanakkor a 25-29 évesek az almintá közel felét teszik ki, míg a tanulók/dolgozók aránya megegyezik. Magas (93 százalék) az informális önkéntesek körében is azok aránya, aki ismernek a közelükben fiataloknak programokat biztosító civil szerveződések, de ezen csak alig 15 százalékuk vesz részt rendszeresen.

A logisztikus regressziós eredmények azt mutatják, hogy Vajdaságban éppen az alacsony iskolázott anyák esetén nagyobb a formális önkéntesség esélye az aktív önkéntes fiatalok körében. Az is látható (bár az együtttható csak 0,1 szinten szignifikáns), hogy amennyiben a fiatal maga diplomás, akkor a formális önkéntessé válás esélye négyszeres a többi fiatalhoz képest. További eredmény, hogy a fiatalabbak (15-24 évesek) körében nagyobb az esélye a szervezeti kötődésnek (6. ábra).

6. ábra. A vajdasági aktív önkéntes fiatalok formális önkéntességének esélye a háttérváltozók tükrében¹⁴

Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2020 adatbázisa alapján saját szerkesztésű ábra.

¹⁴ Logisztikus exp(B) értékek és az együttthatók szignifikanciája, * p<0,1. A vajdasági adatbázisban nem volt településtípus változó, ezért kihagytuk az elemzésből.

A százalékos adatok alapján az látható, hogy a vajdasági formális önkéntesek körében a domináns korcsoportként a 19-24 évesek, az informálisak között pedig a 25-29 éves korosztály jelenik meg, és a két minta eltérését életkori sajátosságaik határozzák meg a családi állapot, hogy van-e vagy nincs gyermekük, valamint a tanulók/dolgozók aránya, illetve az iskolai végzettségük eltérő aránya tekintetében (3. táblázat).

3. táblázat. A vajdasági formális és informális aktív önkéntesek domináns életkori csoportjának főbb szociodemográfiai jellemzői

	Vajdasági formális önkéntesek	Vajdasági informális önkéntesek
	19-24 évesek (41% N=67)	25-29 évesek (48% N=34)
Férfi	51%	53%
Nő	49%	47%
Nőtlen/hajadon	86%*	31%*
Házass	14%*	69%*
Nincs gyermeke	95%	71%
Van gyermeke	5%	29%
Tanul	55%	12%
Dolgozik	35%	81%
Alsófokú végzettség	5%	16%
Középfokú végzettség	85%	50%
Felsőfokú végzettség	10%	38%
Gondok nélkül élnek	17%	16%
Beosztással jól kijönnek	69%	69%
Éppen, hogy megélnék	13%	16%

Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2020 adatbázisa alapján saját szerkesztésű ábra.

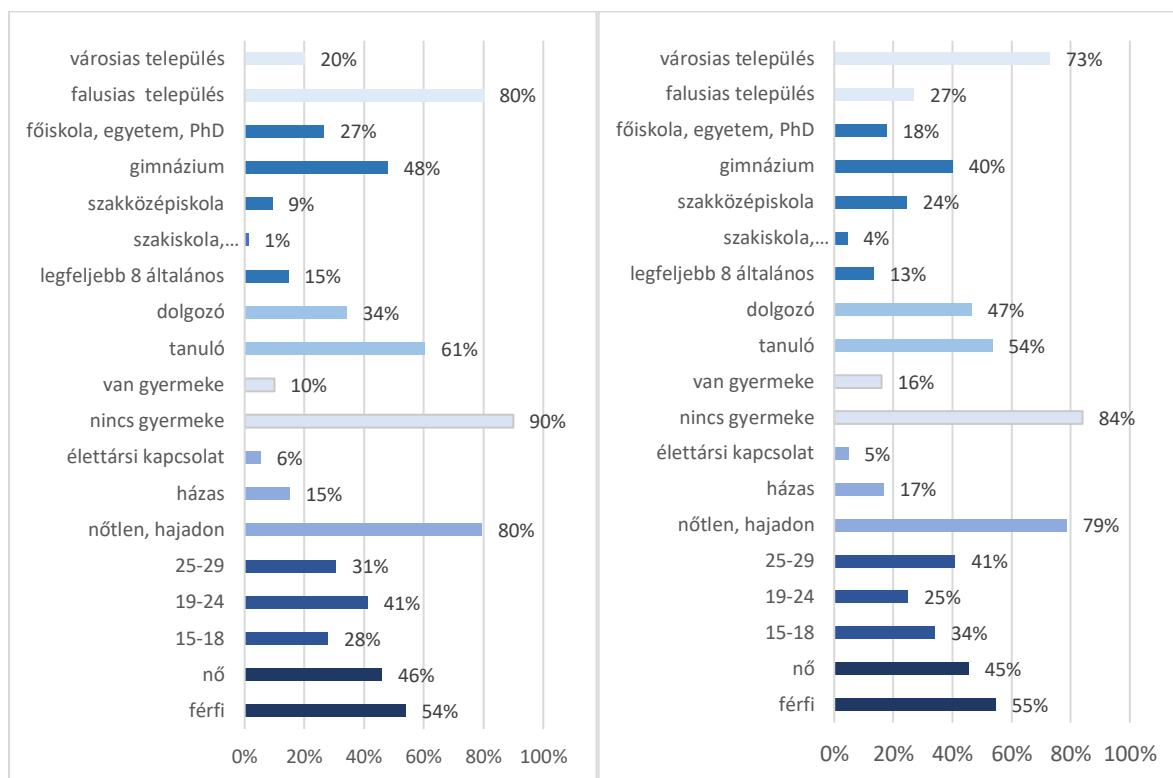
Az alacsony elemszám miatt csak tájékoztató jellegű adatok szerint egy további, bár nem túl nagy eltérés mutatható ki a 19-24 éves formális és a 24-29 éves informális csoport között. Nevezetesen, az „éppen, hogy megélnék” kategória megjelenése a szubjektív anyagi helyzet megítélésében, ahová a formális csoport 13 százaléka, míg az informális csoport 16 százaléka sorolta be magát.

A kárpátaljai formális és informális aktív önkéntesek szociodemográfiai jellemzői

A magát aktív önkéntesként meghatározó 119 kárpátaljai fiatal 63 százaléka formális, míg 37 százaléka nem szervezeti keretek között végezte a tevékenységét. A kárpátaljai formális és informális önkéntesek almintáinak összehasonlítása során, részben a kis elemszámok miatt, nem találhatók szignifikáns összefüggések az egyes változók között.

A nem túl nagyszámú *formális önkéntes kárpátaljai fiatal* az elemzési adatok alapján (7. ábra), úgy jellemezhetjük, hogy többségük férfi, nőtlenek/hajadonok és ebből következően nincs gyermeke 90 százalékuknak.

7. ábra. A formális (N=76) és az informális (N=43) aktív önkéntesek főbb szociodemográfiai jellemzői a kárpátaljai 15-29 éves fiatalok körében

Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2020 adatbázisa alapján saját szerkesztésű ábra.

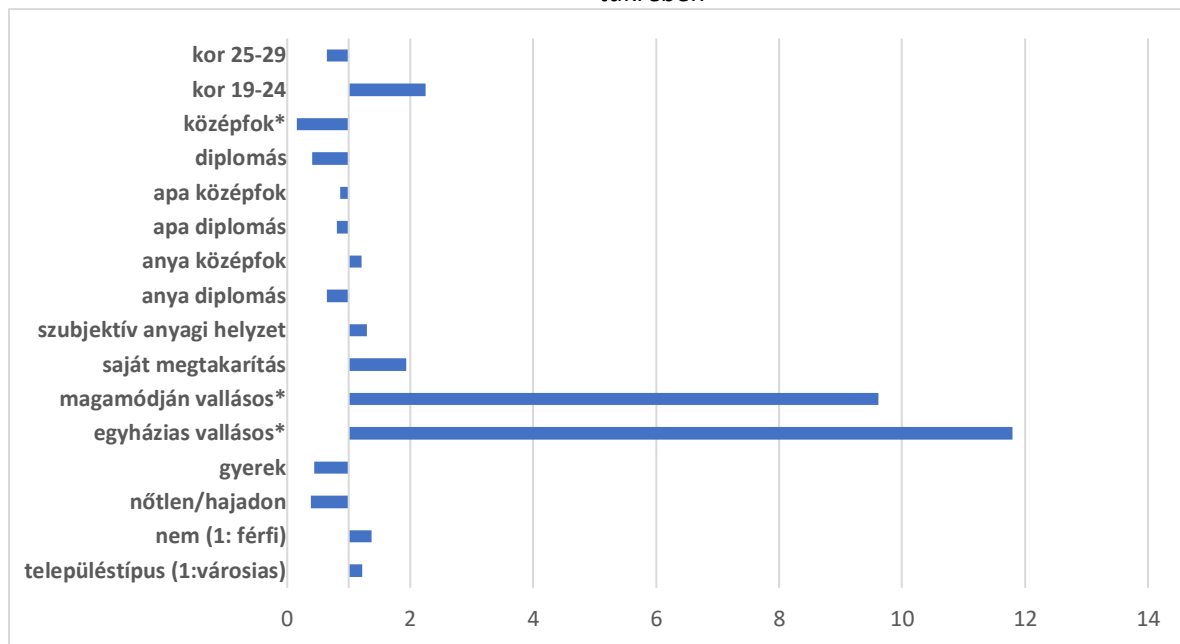
A formális önkéntesek domináns korcsoportját a 19-24 éves fiatalok alkotják. Jellemző rájuk a közép- és felsőfokú végzettség, valamint háromötödük tanuló, míg egyharmaduk már dolgozik, végezetül pedig jelentős részük falusias településen él. A csoport különleges jellemzője, hogy alig pár százaléknyi eltérés volt az egyház tanításai szerint (44 százalék) és a maguk módján vallásosak (47 százalék) között.

A még kisebb számú *informális önkéntes kárpátaljai fiatalok* körében is többségben vannak a férfiak, de ebben a csoportban a meghatározó korcsoportot a 25-29 éves fiatalok jelentik (7. ábra). A formális önkéntes csoporthoz hasonló köztük a nőtlenek/hajadonok, illetve a házasok aránya, de gyermeke már 16 százalékuknak van. Esetükben alacsonyabb a tanulók és magasabb a foglalkoztatottak aránya és iskolai végzettség szerint a szakközépiskolai és gimnáziumi végzettségűek jelentik a többséget. Ebben a csoportban a válaszadók 27 százaléka él városias településen, és alacsonyabb az egyház tanításai szerinti (33 százalék), de magasabb a maguk módján (49 százalék) vallásosok aránya.

Ahogy a 8. ábrán látható, a logisztikus regressziós eredmények szerint a kárpátaljai fiatalok körében az egyházas vallásosság esetén 11-szeres az esély a formális önkéntessé válásra,

azonban az is látható, hogy a maga módján vallásos aktív önkéntes fiatalok körében is nagyobb esélye van a szervezeti kötődésnek. További eredmény, hogyha a fiatal nem középfokú végzettségű (azaz diplomás vagy alapfokú végzettségű), ekkor is nagyobb a formális önkéntesség esélye.

8. ábra: A kárpátaljai aktív önkéntes fiatalok formális önkéntességének esélye a háttérváltozók tükrében¹⁵

Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2020 adatbázisa alapján saját szerkesztésű ábra.

A százalékos eredmények szerint a formális és az informális önkéntesek néhány változó mentén különböznek, és ezek a jellemzők határozzák meg a formális és informális önkéntesek kis elemszámú domináns korcsoportjai közötti különbségeket is (4. táblázat).

A tájékoztató jellegű adatokból az vehető ki, hogy a szubjektív anyagi helyzet jobb megítélése és a városias lakóhely inkább jellemző a 19-24 éves formális önkéntes fiatalokra, mint a 25-29 éves informális önkéntes fiatalokra. Ez utóbbi csoport döntő többségében már dolgozó fiatalokból áll, akiknek szubjektív anyagi helyzete valamivel gyengébb. Ugyanakkor mind a két csoportban azonos arányban (39 százalék) vannak a magukat az egyház tanításai szerint, illetve a maguk módján vallásosnak tartók (58-56 százalék). A 19-24 éves formális önkéntesek 88 százalékának van elérhető közelségben olyan civil szervezet, amely fiataloknak szervez

¹⁵ Logisztikus exp(B) értékek és az együtthatók szignifikanciája, * p<0,1. Kárpátalján a településtípus-változó nem háromértékű, hanem kétértékű változó volt (városias/falusias), illetve itt minden aktív önkéntes vagy tanuló vagy dolgozik, ezért nem értelmezhetők ezek az Exp(B) értékek.

programokat és ezen háromötödük részt is vesz rendszeresen. Hasonló arányban tudnak civil szerveződésekről a 24-29 éves informális önkéntesek is, de csak 11 százalékuk mondta azt, hogy ezek rendezvényein rendszeresen részt vesznek.

4. táblázat: A kárpátaljai formális és az informális aktív önkéntesek domináns életkori csoportjának főbb szociodemográfiai jellemzői

	Kárpátaljai formális önkéntesek	Kárpátaljai informális önkéntesek
	19-24 évesek (41% N=31)	25-29 évesek (41% N= 18)
Férfi	58%	56%
Nő	42%	44%
Nőtlen/hajadon	96%	55%
Házass	4%	44%
Nincs gyermeke	100%	67%
Van gyermeke	0%	33%
Tanul	72%	0%
Dolgozik	25%	100%
Alsófokú végzettség	3%	10%
Középfokú végzettség	77%	61%
Felsőfokú végzettség	20%	28%
Gondok nélkül élnek	50%	44%
Beosztással jól kijönnek	41%	39%
Éppen, hogy megélnék	9%	17%
Falusias település	13%	33%
Városias település	87%	67%

Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2020 adatbázisa alapján saját szerkesztésű ábra.

ÖSSZEZÉS

Elemzésünk – amelyben a felvidéki, erdélyi, vajdasági és kárpátaljai 15-29 éves magyar fiatalok reprezentatív mintáján a formális és az informális önkéntesek jellemzőinek leírására, valamint az azt befolyásoló tényezők feltárására vállalkoztunk – főbb eredményeit a kutatási kérdések tematikája mentén foglaljuk össze.

A különböző határon túli régiókban élő magyar, aktív önkéntes fiatalok között leginkább a felvidéki formális önkéntesek aránya követte az adott országbeli fiatal önkéntesek hasonló típusú eloszlását. Az erdélyi, de különösen a vajdasági önkéntes fiatalok almintáiban azt tapasztaltuk, hogy jóval magasabb a körükben a formális önkéntesek aránya az adott országban mérteknél. Véleményünk szerint ezek az eredmények alátámasztják azt a megállapításunkat, hogy a formális önkéntesség – főként az erdélyi és a vajdasági önkéntes magyar fiatalok számára – a közösséghez tartozás, a csoportidentitás olyan kifejeződései, amelyek elősegítik a fiatalok közösségi integrációját. Adatok hiányában – ami további célzott kutatásokat igényelne – csak feltételezni tudjuk, hogy ez a formális önkéntesség jórészt

kisebbségi ifjúsági, civil szervezetekben realizálódik. Bár ezt gyengítheti, hogy Romániában kreditekkel ismerik el a felsőfokú tanulmányokat folytatók bármilyen formájú önkéntességét (lásd Fényes 2021). Noha a kárpátaljai önkéntesekre vonatkozóan nem rendelkezünk ukrajnai adatokkal, de a formális önkéntes fiatalok 60 százalékos aránya igazán kiemelkedőnek tűnik, és az eredmények arra engednek következtetni, hogy ez leginkább az egyházi, egyház közeli ifjúsági szerveződésekben formálódik.

A szakirodalmi megállapításokkal (például Hustinx et al. 2010; Perék 2012; Einolf et al 2017; Dean 2022) összhangban, a határon túli fiatal, aktív önkéntesek körében is igazolható, hogy a magasabb társadalmi státusz (a szülők és a kérdezett magasabb iskolázottsága, jobb anyagi helyzete, kedvezőbb lakóhelye) az esetek többségében növelte a formális önkéntesség esélyét, bár az egyes régiók között mutatkoztak különbségek. Így például Erdélyben a diplomás, míg Vajdaságban az alacsony iskolai végzettségű anyák gyerekei közül kerültek ki nagyobb valószínűséggel a formális önkéntes fiatalok. További különbség volt még a régiók között, hogy Felvidéken, Erdélyben és a Vajdaságban, ha az önkéntes fiatal maga is diplomás volt, illetve Kárpátalján, ha a fiatal nem középfokú (diplomás vagy alapfokú) végzettségű volt, akkor nagyobb valószínűséggel választotta a formális önkéntességet. A Felvidéken még az volt jellemző, hogy a saját megtakarítással rendelkezés és a megyeszékhelyi lakóhely növelte a formális önkéntesség esélyét. Noha az informális önkéntesek eredményeink szerint is az alacsonyabb társadalmi és gazdasági státuszú fiatalok közül kerültek ki, úgy véljük, a határon túli civil és ifjúsági szervezetek számára egy kiaknázatlan önkéntes-erőforrást jelentenek.

A részletes, bár a kis elemszámok miatt inkább tájékoztató jellegű adataink jelentősége az, hogy irányt adnak arra nézve, hogy a határon túli civil és ifjúsági szervezetek önkénteseit mely korosztályból és milyen státuszú fiatalok közül tudják leginkább megszólítani, illetve kik azok, akik magukat aktív önkéntesnek tartják, de ezt informálisan gyakorolják. Ezeket a fiatalokat – a magyarországi tapasztalatok alapján – olyan közösségi, aktivitási lehetőséggel, mint a szomszédsági önkéntesség, jobban organizálni lehetne a helyi szervezetek életébe is.

Az erdélyi minta kivételével, a formális önkéntesek bázisát a többi régióban a 19-24 éves fiatalok adják, míg az informális önkéntesek leginkább a 25-29 éves korcsoporthoz tartoztak. Ki kell emelni, hogy a formális önkéntesek minden régióban magas (46-66 százalékos) aktivitással vesznek részt a számukra elérhető közelségben lévő civil szervezetek programjain, míg az informális önkéntesek közösségi aktivitása 11-27 százalék között változott régióként.

A *felvidéki fiatalok* között a 19-29 éves formális önkéntesek egy magasabban kvalifikált, közösségi részvételében tudatos és aktív csoportot jelenítenek meg, míg a 25-29 éves informális önkéntesek csoportja kevesebb szabadidővel rendelkezik és közösségi kezdeményezések iránt kevésbé elkötelezett fiatalok tartoznak ide.

Erdélyben mind a formális, mind pedig az informális önkéntesekre, közel hasonló arányokkal, ugyanazon korcsoportos bázis volt jellemző (15-18 és 19-24 évesek). A formális önkéntesek bázisát alkotó, életkori sajátosságainál fogva heterogén jellemzőkkel leírható csoport közös sajátossága volt a jobb szubjektív anyagi helyzet és a magas aktív részvétel a szervezett közösségi eseményeken. A fiatal informális önkéntesek egy olyan csoportot alkotnak, akinek önkéntességét anyagi helyzetük, és alacsony közösségi érdeklődésük befolyásolja.

A *vajdasági* formális önkéntesek körében a domináns korcsoportként a 19-24 évesek, az informálisak között pedig a 25-29 éves korosztály jelent meg. Úgy látjuk, hogy a formális önkéntesség az alacsonyabb társadalmi státuszú, de a közösségi programokban aktívan résztvevő fiatalok számára jelent közösségi kapaszkodót, míg a jobb helyzetű aktív önkéntesek inkább informális úton gyakorolják önkéntességüket.

A vajdasággal ellenkező kép rajzolódott ki a *kárpátaljai* formális és informális önkéntesek domináns életkori csoportjainak vizsgálatakor. A szubjektív anyagi helyzet jobb megítélése és a városias településen lévő lakóhely volt inkább jellemző a 19-24 éves formális önkéntesekre. A 25-29 éves informális önkéntesek döntő többsége már dolgozó fiatal, akiknek szubjektív anyagi helyzete valamivel gyengébb, és közösségi aktivitása nagyon alacsony. Az egyházi kötődés mindkét csoport számára fontos közösségi integráló szerepet tölt be.

IRODALOM

Bădescu, Gabriel – Sandu, Daniel – Angi, Daniela – Greab, Carmen (2019): *Studiul despre tinerii din România 2018/2019*. Bucarest: Friedrich-Ebert-Stiftung.

<https://library.fes.de/pdf-files/bueros/bukarest/15294.pdf> Letöltve: 2023.05.05.

Bartal Anna Mária (2021): A Nemzeti Önkéntes Stratégia (2012-2020) mérlege – eredmények, adósságok. *Önkéntes Szemle*, 1(1) pp. 3-20.

DOI: <https://doi.org/10.53585/onkszem.2021.1.3-20>

Bartal Anna Mária (2020): Az önkéntes szervezetek tagságának jellemzői az Európai Értékrend Vizsgálat három hulláma (1999, 2008, 2017/18) alapján. *Civil Szemle*, 17(4) pp. 15-33.

Bartal Anna Mária (2019): Vissza a jövőbe – a magyar önkéntesség harminc évéről három tételben. *Civil Szemle*, 16(1) pp. 15-32.

- Bartal Anna Mária (2010): Élnek köztünk boldog emberek is... – a magyar önkéntesek és nem-önkéntesek jellemzői. In. Rosta G – Tomka M (szerk.): *Mit értékelnek a magyarok?* Budapest: OCIPE Magyarország; Faludi Ferenc Akadémia, pp. 143-186.
- Batta Zsófia (2013): *Önkéntesség Magyarországon 2013*. Budapest: Századvég Kiadó.
- Bocsi Veronika – Fényes Hajnalka – Markos Valéria (2020): Civic Engagement of Higher Education Students in a Central and Eastern European Region. *The New Educational Review*, 62(4) pp. 80-90.
DOI: <https://doi.org/10.15804/tner.2020.62.4.07>
- Brozmanová-Gregorová, Alžbeta (2018): *Concept paper on children and youth volunteering training and education*. Banskej Bystrici: Platform of Volunteer Centers and Organization.
- Dániel Botond – Göthér Zoltán – Hegyi Kamilla – Rusu Szidónia (2023). Ifjúsági programok, önkéntesség. In. Vita E. – Veres V. (szerk.) (2023): *Változó ifjúság a kárpát-medence országában. Szociológiai tanulmányok a magyar fiatalok két évtizedéről*. Kolozsvár: Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, pp. 143-166.
- Dean, Jon (2022): Informal volunteering, inequality, and illegitimacy. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 51(3) pp. 527-544.
DOI: <https://doi.org/10.1177/08997640211034580>
- Domokos Tamás – Kántor Zoltán – Pillók Péter – Székely Levente (2021): *Külhoni Magyar Fiatalok 2020. Kérdések és válaszok – fiatalokról, fiataloktól*. Budapest: Erzsébet Ifjúsági Alap Nonprofit Kft.
- Einolf, Christopher – Prouteau, Lionel – Nezhina, Tamara – Ibrayeva, Aigerim (2017): Informal, unorganized volunteering. In. Smith, D H. – Stebbins, R A. – Grotz, Jurgen (eds.): *The Palgrave Handbook of Volunteering, Civil Participation and Nonprofit Associations*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, pp. 223–241.
- Einolf, Christopher (2008): Empathic concern and prosocial behaviors. A test of experimental result using survey data. *Social Science Research*, 37(4) pp. 1267–1279.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2007.06.003>
- Fényes Hajnalka (2021): Az elmúlt tíz év kutatási eredményei a felsőoktatási hallgatók önkéntességéről. *Önkéntes Szemle*, 1(1) pp. 56-68. DOI: <https://doi.org/10.53585/OnkSzem.2021.1.56-68>
- Finkelstein, Marcia – Brannick, Michael (2007): Applying theories of institutional helping to informal volunteering: motives, role identity, and prosocial personality. *Social Behavior and Personality*, 35(1) pp. 101-114. DOI: <https://doi.org/10.2224/sbp.2007.35.1.101>
- Gyorgyovich Miklós (2023): A 15-29 éves önkéntes fiatalok jellemzői és néhány megjegyzés az adatfelvételi módszertanokról. *Önkéntes Szemle*, 3(1) pp. 3-24.
DOI: <https://doi.org/10.53585/OnkSzem.2023.1.3-24>
- Gyorgyovics Miklós (2021): A formális és informális önkéntesség – az Önkéntesség Magyarországon 2018. felvétel szerint. *Önkéntes Szemle*, 1(1) pp. 21-38.
DOI: <https://doi.org/10.53585/OnkSzem.2021.1.21-38>
- Gyorgyovich Miklós – Menich Dóra – Simon Nikolett – Kollár Dávid – Szadorai Dóra (2020): *Önkéntesség Magyarországon 2018*. Budapest: Századvég Kiadó.
- Helms, Sara – McKenzie, Tom (2014): Gender differences in formal and informal volunteering in Germany. *Voluntas*, 25(4) pp. 887-904. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11266-013-9378-1>
- Hustinx, Lesley (2001): Individualism, and new styles of youth volunteering. *Voluntary Action*, 3(2) pp. 57-76.
- Hustinx, Lesley – Lammertyn, Frans (2003): Collective and reflexive styles of volunteering: a sociological modernization perspective. *Voluntas*, 14(2) pp. 167–187.
DOI: <https://doi.org/10.1023/A:1023948027200>

- Hustinx, Lesley – Caan, Ram A. – Handy, Femida (2010): Navigating theories of volunteering: A hybrid map for a complex phenomenon. *Journal for Theory of Social Behaviour*, 40(4) pp. 410-434.
DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1468-5914.2010.00439.x>
- Inglehart, Ronald (2006): Mapping Global Values. *Comparative Sociology*, 5(2-3) pp. 113-136.
DOI: <https://doi.org/10.1163/156913306778667401>
- Motoi, Gabriela (2020): Can we empower youth through volunteerism? Results of an empirical study on Romanian youth. *Revista de Stiinte Politice*, April
<https://www.thefreelibrary.com/Can+we+Empower+Youth+through+Volunteerism%3f+Results+of+a+n+Empirical...-a0630203608> Letöltve: 2023.05.05.
- Musick, Marc A. – Wilson, John (2008): *Volunteers: A social profile*. Bloomington: Indiana University Press.
- Perpék Éva (2012): Formal and informal volunteering in Hungary: similarities and differences. *Corvinus Journal of Sociology and Social Policy*, 3(1) pp. 59-80. DOI: <https://doi.org/10.14267/cjssp.2012.01.03>
- Radovanović, Bojana (2019): Volunteering and helping in Serbia: main characteristics. *Sociologija*, 61(1) pp. 131-152. DOI: <https://doi.org/10.2298/soc1901133r>
- Rochester, Colin (2018): *Trends in Volunteering*. Dublin: Bulinding Change Trust.
- Salamon, Lester M.– Anheier, Helmut K.– List, Regina –Toepler, Stefan – Sokolowski, Wojciech and Associates (1999): *Global civil society: Dimensions of nonprofit sector*. Baltimore: The Johns Hopkins Center for Civil Society Studies.
- Salamon, Lester (2011): *The European volunteer measurement project*. The Johns Hopkins Center for Civil Society Studies.
- Salamon, Lester (2011): *The European volunteer measurement project*. The Johns Hopkins Center for Civil Society Studies.
- Salamon, Lester M. – Sokolowski, Wojciech S. – List, Regina (2004): *Global civil society: An overview*. Baltimore: The Johns Hopkins University Institute for Policy Studies.
- Smith, David Horton (1994): Determinants of voluntary association participation and volunteering: A literature review. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 23(3) pp. 243-263.
DOI: <https://doi.org/10.1177/089976409402300305>
- Taniguchi, Hiromi (2012): The determinants of formal and informal volunteering: Evidence from the American Time Use Survey. *Voluntas*, 23(4) pp. 920-939.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s11266-011-9236-y>
- van Tienen, Marike – Scheepers, Peer – Reitsma, Jan – Schilderman, Hans (2011): The role of religiosity for formal and informal volunteering in the Netherlands. *Voluntas*, 22(3) pp. 365-389.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s11266-010-9160-6>
- Várdi Rita (2021): Az önkéntesség alakulása Magyarországon a 2010-es években – a Központi Statisztikai Hivatal Munkaerő-felmérésnek 2011-2019 közötti kiegészítő felvételei alapján. *Önkéntes Szemle*, 1(4) pp. 3-38. DOI: <https://doi.org/10.53585/OnkSzem.2021.4.3-38>
- Wang, Lili – Mook, Laurie – Handy, Femida (2017): An empirical examination of formal and informal volunteering in Canada. *Voluntas*, 28(1) pp. 139-161.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s11266-016-9725-0>
- Wilson, John (2000): Volunteering. *Annual Review of Sociology*, 26(1) pp. 215-240.